

Studiematerial för gode män och förvaltare till teckenspråkiga huvudmän

ISBN 978-91-977519-1-9

Redaktör: Helena Dittmer

Layout: Hanna Schubert

Omslagsbild: Hans Bjurling, Johnér
Bildbyrå AB

Tryck: Katarina tryck AB,
Stockholm 2009

Studiematerial för gode män och förvaltare till teckenspråkiga huvudmän

www.rfs.se

Innehåll

Innehåll	3
Bakgrund	5
Allmänt om godmanskap och förvaltare	6
Godmanskap i Föräldrabalken	6
Förvalta egendom	6
Bevaka rätt	6
Sörja för person	6
Hur får man god man?	7
Vem kan vara god man?	8
Byte av god man	8
Tystnadsplikt	8
Tillsynsmyndigheter	9
Överförmyndaren	9
Länsstyrelsen	9
Arvode	10
Checklista för god man/förvaltare	11
Gode mannens behörighet	13
Samtycke	13
Tveksamma köp och skuldförbindelser	14
Ocker - 31 § avtalslagen	14
Tro och heder – 33 § avtalslagen	14
Oskälighetsregeln – 36 § avtalslagen	14
Lag om verkan av avtal som slutits under påverkan av psykisk störning ..	14
Handikappersättning	15
Exempel på merutgifter	15
Meningsfullt arbete och sysselsättning	16
LSS – en stor tillgång för din huvudman	17
Personkretsarna i LSS	17
Personkrets 1	17
Personkrets 2	17
Personkrets 3	17
Insatser enligt LSS	18
Ledsagarservice	18
Kontaktperson	18
Korttidsvistelse	18
Daglig verksamhet	18
Råd och stöd	18
Individuell plan	18
Socialtjänstlagen, SOL	20
Boendestöd	20
Hemtjänst	20
Stöd istället för LSS-insatser	20
Andra stödinsatser	21
Hälso- och sjukvård	21
Habilitering och rehabilitering	21
Nya diagnosbedömningar - ”second opinion”	21
Att ansöka om insatser	23
Att överklaga	26

Att använda juridik i överklagandet.....	26
Förarbetena till lagstiftningen.....	26
Rättspraxis	27
Exempel på ett överklagande.....	27
Lite mer om överklagande	28
Detta händer med överklagandet.....	28
Vart ska man vända sig?.....	28
Anmäla felaktigheter	30
Utredning.....	30
Beslutsmotiveringar som inte är tillåtna	30
Särskilt om döva huvudmän	31
Teckenspråket	31
Första dokumentationen om teckenspråket 400 f.Kr	31
Den första dövsolan	31
Teckenspråk på 1900-talet	31
1981 - Ett historiskt år	32
2005	32
Dövföreningen	32
Dövkultur	33
Folkhögskolor	33
Tolktjänsten.....	34
Har tolkarna tystnadsplikt?	34
Hur går tolkningen till?	34
Kommunikationshjälpmedel	34
Bildtelefon (Bild samt live på DVD).....	34
Bildtelefonitjänsten.....	35
Texttelefon (Bild samt live på DVD)	35
Texttelefonitjänsten	35
Mobiltelefon SMS och Video.....	36
Döva utvecklingsstörda.....	36
Stöd och service till barn, ungdomar och vuxna.....	36
Vuxenliv.....	36
Döva äldre	37
Dövblindhet.....	37
Isolering och brist på information.....	37
Antal	38
Praktiska konsekvenser	38
Hur lever dövblinda i Sverige?.....	38
Hur kan man kommunicera med dövblinda?	39
Fallbeskrivningar.....	39
Karin:.....	39
Dövas Dag:	39
Käll- och litteraturförteckning.....	41
Hemsidor	41

Bakgrund

Sveriges Dövas Riksförbund drev hösten 2007 till hösten 2009 tillsammans med Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare (RFS) ett tvåårigt projekt finansierat av Allmänna arvsfonden. Syfte med projektet var att utveckla det frivilliga samhällsarbetet inom överförmyndarverksamheten med inriktning på döva personer. Projektet drevs med stöd av Föreningen Sveriges Dövblinda (FSDB), Nationella kunskapscenter för dövblindfrågor och Mo Gård Folkhögskola. Projektets övergripande mål var att förbättra stödet till gode män och förvaltare så att de i sin tur ska kunna genomföra ett bra arbete och förbättra situationen för teckenspråkiga huvudmännen. Huvuduppgiften var att utbilda och utveckla samarbetsmodeller med digitala redskap för teckenspråkiga frivilliga samhällsarbetare som har uppdrag som gode män och förvaltare. Projektet syftade också till att, i samarbete med överförmyndaren/överförmyndarnämnden, organisera frivilliga samhällsarbetare. Därigenom samlades erfarenheter och kunskaper för att utveckla befintliga och nya metoder i arbetet och i stödet av de teckenspråkiga frivilliga medarbetarna.

Den här skriften är ett resultat av projektet och den utgör en del av ett samlat material för gode män och förvaltare till teckenspråkiga och för deras huvudmän. Materialet består även av en DVD och ett webbaserat material. Skriften har ett brett innehåll där du som är god man kan få guidning i frågor som rör såväl dövkultur och teckenspråk som juridik.

Allmänt om godmanskap och förvaltare

Godmanskap i Föräldrabalken

Omyndighetsförklaringen togs bort ur svensk lag 1989, vilket innebär att alla i Sverige blir myndiga när de fyller 18 år. Alla som är myndiga har inte förmåga att klara sin tillvaro på egen hand utan behöver hjälp av en ställföreträdare för att kunna föra sin talan och bevaka sina rättigheter. Sådan hjälp kan man få i form av en god man eller en förvaltare. Reglerna om godmanskap finns i Föräldrabalken.

Den vanligaste typen av godmanskap regleras i 11 kap 4 § första stycket Föräldrabalken (1949:381), och rör godmanskap förordnat på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande.

Sådant godmanskap utgörs av något av, eller alla, uppdragen:

- Bevaka rätt
- Förvalta egendom
- Sörja för person

Förvalta egendom

Att förvalta egendom innebär att den gode mannen sköter om sin huvudmans ekonomi. Detta kan bl.a. innefatta att betala räkningar, förvalta kapital och portionera ut fickpengar till huvudmannen.

Bevaka rätt

Att bevaka sin huvudmans rätt kan kallas den juridiska delen av godmansuppdraget. Det innebär att den gode mannen ska bevaka sin huvudmans intressen, i exempelvis ett dödsbo. Det kan även innebära att hjälpa till med försäljningen av huvudmannens bostad och att se till så att huvudmannen får de insatser från samhället som han har rätt till. (Uppdrag som ingår i att bevaka huvudmannens rätt kan också vara att ansöka om bidrag och ersättningar hos försäkringskassan eller kommunen.) Det är därför viktigt att gode mannen har goda kunskaper om Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), Socialtjänstlagen (SOL) och Lagen om allmän försäkring.

Sörja för person

Det kan vara svårt att skilja på uppdragen sörja för person och bevaka rätt. Att ordna en gruppbo för sin huvudmans räkning skulle i sig kunna hänföras till uppdraget att sörja för person. Men eftersom gruppbo finns reglerat i SOL och LSS handlar anordnandet av bostad också om att bevaka rätt för huvudmannens räkning.

Ofta finns en koppling mellan uppdragen sörja för person och bevaka rätt i de uppgifter som man som god man utför för sin huvudmans räkning. Det handlar om allt från att, som i exemplet, ordna med bostad för huvudmannen till att ordna med huvudmannens ekonomiska försörjning eller sysselsättning. Sörja för person brukar också kallas för personlig omvårdnad, vilket i sig inte innebär att man skall sköta och vårda huvudmannen. Däremot innebär det att man som god man skall se till att huvudmannen får så bra vård och omsorg som möjligt.

Att sörja för person innebär att man skall informera sig om hur huvudmannen bor, vilket behov av vård och social service som finns, vilka sociala kontakter och vilket behov av rekreation huvudmannen har. Eftersom man som god man inte alltid kan samråda med sin huvudman om önskemål och behov, är man ofta hänvisad till kontakten med socialtjänsten, anhöriga och vårdinrättningar. Om anhöriga finns bör den personliga omvårdnaden utövas i nära samarbete med dem.

Om du är god man för en person med funktionshinder är det viktigt att du först försöker ta reda på vilka insatser som samhället kan bistå med. Sedan gäller det att försöka hitta de insatser som kan vara av värde för just din huvudman och att företräda honom eller henne vid exempelvis de konferenser och möten som genomförs i socialtjänstens, dagcentrets eller gruppbostadens regi. Viktiga delar i uppdraget att sörja för person när det gäller en person med funktionshinder är att verka för att huvudmannen har en bra bostad anpassad till dennes funktionshinder, verka för att huvudmannen får ett bra arbete och att fritiden blir meningsfull. Det är viktigt att man som god man påtalar behov av olika insatser och att man i de fall det finns brister överklagar beslut om insatser.

Om man är god man för en person med psykiska problem handlar det till stor del om att hjälpa huvudmannen med att ordna ett bra boende och få vardagen att fungera. Psykiskt sjuka som flyttas ut i boenden tappar ofta kontakten med psykvården, blir isolerade och insjuknar kanske igen. Även när det gäller personer med psykiska problem är en viktig del i sörja för person att medverka till att huvudmannen får någon daglig aktivitet, någonting att gå till som även ger social samvaro.

Hur får man god man?

I Föräldrabalkens 11 kap 15 § anges att den som behöver hjälp med att sörja för sin person, bevaka sin rätt eller förvalta sin egendom och har fyllt sexton år själv kan ansöka om att få god man. Make, sambo, nära släktingar och överförmyndaren i kommunen får också ansöka om god man eller förvaltare. Tingsrätten kan också på eget initiativ ta upp frågan om det finns anledning till det.

Det är Tingsrätten som beslutar om anordnande av godmanskap och förvaltarskap. Ansökan kan göras hos överförmyndaren, som är den myndighet som utreder och bereder ärendet. Överförmyndaren har rätt att ta del av sekretessbelagda uppgifter hos andra myndigheter. Ansökan kan också lämnas direkt till Tingsrätten.

I ansökan ska man ange vad huvudmannen behöver hjälp med: Att sörja för sin person, att bevaka sin rätt och/eller att förvalta sin egendom. Man kan få hjälp på ett, två eller alla tre områdena.

En god man får ansöka om förvaltare för sin huvudman.

Även om det är någon annan än personen som behöver hjälp som ansöker så krävs samtycke för att godmanskap ska kunna anordnas. Är personen ifråga så sjuk att samtycke inte kan lämnas så måste ett läkarintyg styrka det. Förvaltarskap kan däremot anordnas mot någons vilja, dock krävs alltid ett läkarintyg.

När Tingsrätten beslutat om godmanskap eller förvaltarskap så föreslår överförmyndaren en lämplig person för uppdraget. Det är bra om den blivande gode mannen hinner träffa huvudmannen så att båda får möjlighet att ta ställning till om man tror att samarbetet kommer att fungera.

Vem kan vara god man?

I Föräldrabalkens 11 kap 12 § står:

”Till god man eller förvaltare ska utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna.”

En god man får exempelvis inte vara straffad för allvarliga brott eller ha betalningsanmärkningar. Det krävs ingen speciell utbildning för att vara god man. I vissa kommuner anordnar överförmyndaren utbildningar, i andra finns godmansföreningar som gör olika utbildningsinsatser och bistår med nätverk där man kan utbyta erfarenheter.

Den som är intresserad av att bli god man kan vända sig med anmälan till överförmyndaren i kommunen. Överförmyndaren gör en kontroll och om inget hinder finns så brukar man få ett uppdrag relativt omgående. I många kommuner råder brist på personer som vill åta sig uppdrag.

Byte av god man

Det händer givetvis att samarbetet av olika anledningar inte fungerar och att huvudmannen vill byta god man, eller att det inträffar något som gör att det är lämpligt eller nödvändigt att byta.

Samma personer som kan ansöka om god man har rätt att begära byte, det vill säga huvudmannen själv, make, sambo och nära släktingar. Även överförmyndaren kan ta ett initiativ till byte.

Överförmyndaren tillsätter god man och förvaltare själv, utan att ärendet tas upp i Tingsrätten.

Tystnadsplikt

Gode män och förvaltare är inte omfattade av sekretesslagen och de har därför ingen tystnadsplikt. Detta beror på att de inte är anställda av kommunen utan har ett uppdrag för huvudmannen, som är den formella arbetsgivaren.

Även om det inte finns någon formell juridisk tystnadsplikt så finns det givetvis en moralisk och etisk förpliktelse att inte yppa något som kan vara till nackdel för huvudmannen.

Tillsynsmyndigheter

Överförmyndaren

Överförmyndaren är en kommunal myndighet. Det finns en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd i varje kommun. Överförmyndaren har tillsyn över att godmans- och förvaltarskapen sköts på ett riktigt sätt.

I de flesta kommuner är överförmyndaren eller ledamöterna i överförmyndarnämnden politiker med förtroendeuppdrag. I många kommuner finns också anställd kanslipersonal.

Det är överförmyndaren i huvudmannens hemkommun som är behörig och som ska föreslå gode män och förvaltare samt ha tillsyn över dem. I tillsynen ska överförmyndaren särskilt beakta att huvudmannens medel används för hans eller hennes nytta och att tillgångar som inte används placeras på ett tryggt sätt som ger skälig avkastning.

En huvudman eller hans eller hennes anhörig kan vända sig till överförmyndaren med frågor om, och med synpunkter på, den gode mannen eller förvaltaren.

Även personal exempelvis i ett gruppboende kan vända sig till överförmyndaren för att uppmärksamma tveksamheter eller brister.

Överförmyndaren lyder under sekretesslagen och har tystnadsplikt. Huvudmannen har rätt att ta del av handlingar hos överförmyndaren. Det har också make, sambo eller närmaste släktingar.

Om man är missnöjd med något beslut hos överförmyndaren kan det överklagas i Tingsrätten.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet över överförmyndaren och ska göra regelbundna kontroller av verksamheten. Länsstyrelsen kommer troligen också att få utbildningsansvar för överförmyndarna.

Arvode

En god man eller förvaltare har rätt till ersättning i form av ett arvode. Arvodet ska betalas antingen av huvudmannen eller av kommunen. Om huvudmannens inkomst överskrider 2,65 prisbasbelopp och/eller om huvudmannen har tillgångar som överstiger 2 prisbasbelopp kan han eller hon själv få stå för arvodet. Om huvudmannens tillgångar är mindre betalar kommunen arvodet.

Arvodet tas från den del av inkomsten som överstiger de ovan nämnda beloppsgränserna. Bara för att man precis kommer över tröskeln behöver man alltså inte stå för hela arvodet.

Många kommuner följer Svenska kommunförbundets direktiv 07:74 när de sätter arvode. Se bilaga 2.

En vanlig arvodesnivå är ca 10 % av prisbasbeloppet för att förvalta ekonomi och lika mycket för att sörja för person/bevaka rätt. Om uppdraget är särskilt krävande kan arvodet bli högre. Särskilda situationer som kräver extra insatser kan arvoderas per timme.

Huvudmannen betraktas som arbetsgivare, så utöver det arvode som den gode mannen får ska arbetsgivaravgifter och sociala avgifter betalas. Reseersättningar och omkostnadsersättningar kommer också till.

Kostnad för god man är en av de merkostnader som berättigar till handikappersättning. Vid beräkning av förbehållsbelopp bör kostnaden för god man tas med.

Även om huvudmannens inkomster är större än 2,65 prisbasbelopp kan överförmyndaren besluta att kommunen ska betala arvodet om det finns särskilda skäl.

Checklista för god man/förvaltare

- **Anhöriga:** Försök att ta reda på vilka som är huvudmannens närmast anhöriga och anteckna deras namn, adress, telefonnummer och andra eventuella kontaktuppgifter på en särskild lista. Om du inte kan fråga huvudmannen själv så kan du fråga vårdpersonal eller grannar.
- **Övriga bekanta:** Om det finns andra som står huvudmannen nära ta med dem på samma lista som nämns i ovanstående punkt.
- **Bank:** För att få grepp om huvudmannens ekonomi bör du utan dröjsmål undersöka vart huvudmannen har sina tillgångar placerade. Glöm inte att påminna banken om att huvudmannens konton skall vara spärrade, förutom det konto som du behöver ha tillgång till för din löpande förvaltning.
- **Bankfack:** Om huvudmannen har ett bankfack skall du fråga huvudmannen om du får titta efter vad som finns där. Du skall då göra en inventering av bankfacket tillsammans med en banktjänsteman och förteckna innehållet. Om det ligger kontanter i bankfacket bör du sätta in dem på huvudmannens bankkonto. Om det ligger ett testamente i bankfacket skall du inte öppna det om det ligger förseglat.
- **Värdepapper:** Se ovanstående. Utöver banker kan du behöva kontrollera hos värdepapperscentralen (VPC).
- **Fastigheter:** Kontrollera med fastighetsregistret hos Lantmäteriet eller hos Skatteverket om huvudmannen äger någon fastighet. Uppgift om senaste taxeringsvärde kan fås hos Skatteverket.
- **Skulder:** Förutom att kontrollera huvudmannens skuldsättning hos banker och andra kreditinstitut kan det ibland finnas skäl att även göra en kontroll hos Kronofogdemyndigheten.
- **Andra tillgångar:** Om det finns andra värdefulla tillgångar skall de tas med i din tillgångsförteckning (se nedan). Du behöver dock inte värdera dem, utan bara ange att de finns.
- **Fullmakter:** Om du får reda på att din huvudman har ställt ut en fullmakt till någon vad avser egendomsförvaltning bör du hjälpa din huvudman att återkalla fullmakten. Om detta inte är möjligt p g a huvudmannens hälsotillstånd bör du flytta tillgångarna till en annan bank. Om huvudmannen motsätter sig detta eller om fullmakten gäller generellt (på alla banker) skall du omedelbart kontakta överförmyndaren.
- **Budget:** När du tillträder ditt uppdrag bör du alltid upprätta en budget för din huvudman. I mer komplicerade fall kan du kontakta kommunens budgetrådgivare för hjälp.
- **Hemförsäkring:** Kontrollera om huvudmannen har en hemförsäkring.
- **Post:** Fundera på om det är lämpligt att ange din adress som så kallad "särskild postadress" för din huvudman. Blankett fås via Skatteverket.
- **Försäkringskassan:** Du skall se till att huvudmannen har de bidrag som han kan vara berättigad till. Börja med att kontrollera möjligheten till bostadsbidrag och bostadstillägg.
- **Kommunen:** Behöver du göra några ansökningar för din huvudman enligt socialtjänstlagen eller LSS ?
- **Kronofogden:** Kan det vara aktuellt att ansöka om skuldsanering för din huvudman? Börja med en kontakt med kommunens budgetrådgivare.
- **Andra myndigheter:** Fundera på om du behöver kontakta några andra myndigheter på grund av din huvudmans situation.

- Hyresvärd: Om din huvudman bor i en hyreslägenhet bör du meddela hyresvärden att du blivit god man.
- Vårdpersonal: Om din huvudman bor på sådant boende att det finns vårdpersonal eller liknande, bör du initiera ett möte så att du och personalen kan presentera er för varandra och diskutera praktiska frågor t ex angående huvudmannens kostnader för det löpande uppehållet.

Huvudmannen: Om det är möjligt och lämpligt kan du fundera på att ta upp följande med din huvudman:

- Vad ingår i uppdraget som god man? Vad kan huvudmannen förvänta sig för insatser från din sida. Här kan det vara lämpligt att direkt fastslå att en god man inte ägnar sig åt några former av socialtjänst eller annan sådan hjälp.
- Vilka regler gäller för godmanskapet? Du kan t ex berätta om att du är redovisningsskyldig till överförmyndaren.
- Vad kostar det att ha god man ? Ett normalt godmanskap betingar ofta någonstans mellan 5 – 10 000 kr om året i arvode till gode mannen. Därutöver tillkommer kostnadsersättning som schablonmässigt kan beräknas till 2 % av basbeloppet. Om huvudmannen har tillgångar överstigande 2 basbelopp eller inkomster överstigande 2,65 basbelopp, får han i normalfallet stå för hela eller delar av arvodet till gode mannen. I övriga fall står kommunen för gode mannens arvode.
- Vad behöver huvudmannen hjälp med? Det är viktigt att du försöker anpassa dina insatser efter huvudmannens behov av hjälp.
- På vilket sätt skall huvudmannen informeras? Anpassa informationen efter huvudmannens förmåga att förstå och intresse för dina åtgärder som god man.
- Vilka prioriteringar vill huvudmannen göra. Fråga vad som är viktigt för din huvudman, t ex om han vill ha ett sparande alternativt mer medel för levnadsomkostnader. Allt givetvis inom ramen för de ekonomiska förutsättningarna.
- Är huvudmannen inblandad i några juridiska tvister?
- Är huvudmannen delägare i något oskiftat dödsbo?
- Pågår några fastighetsaffärer?
- Vad har huvudmannen för bidrag?
- Vilka avgifter betalar huvudmannen?
- Kan det vara aktuellt med förändring av huvudmannens boende?
- Hur ser huvudmannens sociala kontaktnät ut?
- Var och under vilka former skall du och din huvudman träffas?

Gode mannens behörighet

Den gode mannen kan rättshandla för huvudmannens räkning, men huvudmannen har kvar sin egen, fulla rättshandlingsförmåga och hans samtycke skall, om möjligt, inhämtas till de åtgärder som den gode mannen företar.

11 kap. 5 § föräldrabalken stadgar:

”En rättshandling som en god man har företagit utanför sitt förordnande är inte bindande för den som förordnandet avser. En rättshandling som utan dennes samtycke företagits inom ramen för förordnandet är inte heller bindande för den som förordnandet avser, såvida inte denne på grund av sitt tillstånd varit ur stånd att ge uttryck för sin mening eller denna av annan orsak inte har kunnat inhämtas. Har den gode mannen inom ramen för förordnandet ingått en rättshandling som sedvanligen företas för den dagliga hushållningen, skall samtycke från den som han företräder anses föreligga, om denne inte före rättshandlingen har gett uttryck för annat till den mot vilken rättshandlingen riktade sig.”.

Samtycke

Som god man måste man i princip också inhämta huvudmannens samtycke till de rättshandlingar som man vill företa för huvudmannens räkning. Undantag gäller i de fall då huvudmannens sinnestillstånd hindrar att samtycke lämnas. Om den gode mannen har ingått en rättshandling utan huvudmannens samtycke och att samtycke i och för sig har kunnat inhämtas, bör principen vara att rättshandlingen inte blir bindande för huvudmannen. Om huvudmannen har handlat i strid mot en rättshandling som den gode mannen har företagit med vederbörligt samtycke, bör i regel båda rättshandlingarna bedömas som om de hade företagits av huvudmannen. Den gode mannens rättshandling bör alltså inte utan vidare ges företräde framför huvudmannens.

Om den gode mannen har företagit en rättshandling med vederbörligt samtycke, till exempel genomfört ett köp för huvudmannens räkning, och huvudmannen sedan handlar på ett sätt som upphäver verkningarna av denna rättshandling bör den gode mannen naturligtvis inte ha något ansvar gentemot tredje man (i detta fall säljaren) för att den första rättshandlingen (alltså köpet) blir verkningslös. Kravet på samtycke från huvudmannen kanske kan upplevas som betungande som god man. Betydelsen av samtycke bör dock inte överdrivas. Det är ingenting som hindrar att huvudmannen lämnar ett generellt samtycke till de rättshandlingar som den gode mannen företar för huvudmannens räkning. Samtycke bör också kunna lämnas i efterhand. I enlighet med allmänna principer bör vidare i vissa fall ett tyst samtycke (vilket är lika med uteblivet motsättande) kunna anses föreligga. Kravet på samtycke från huvudmannen vid godmanskap är en viktig skillnad mot vad som gäller för förvalterskap. Vid förvalterskap finns det inte något krav på samtycke eftersom huvudmannen inte har kvar sin rättshandlingsförmåga.

Tveksamma köp och skuldförbindelser

Det kan vara möjligt att häva avtal (exempelvis köp) med stöd av ogiltighetsreglerna i avtalslagen. Observera att det inte är säkert att man kan åberopa de här bestämmelserna i alla situationer, men det kan vara bra att känna till dem.

Ocker - 31 § avtalslagen

Om någon utnyttjar någons "trångmål, oförstånd, lettsinne eller beroendeställning" till att "taga eller betinga sig förmåner som står i uppenbart missförhållande till det vederlag som har erlagts eller utfästs, eller för vilka vederlag inte skall utgå", är avtalet inte gällande mot den förfördelade.

Tro och heder – 33 § avtalslagen

Rättshandling får inte göras gällande där omständigheterna vid dess tillkomst (som ett köp) var sådana att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om de omständigheterna åberopa rättshandlingen.

Oskälighetsregeln – 36 § avtalslagen

Avtalsvillkor får jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Lag om verkan av avtal som slutits under påverkan av psykisk störning

Om huvudmannen och den gode mannen ger uttryck för olika uppfattningar om hur man skall gå till väga i en viss fråga bör principen vara att huvudmannens uppfattning blir avgörande. Detta följer av att godmansförordnanden formellt inte inverkar på huvudmannens rättsliga ställning. Endast om huvudmannen med stöd av lag (1924:323) om verkan av avtal som slutits under påverkan av psykisk störning kan fränkännas rättshandlingsförmåga eller om någon annan ogiltighetsgrund föreligger bör huvudmannens åtgärder sakna betydelse. (Frågan om rättshandlingsförmåga prövas in casu, det vill säga vid den särskilda rättshandling som det är frågan om i det enskilda fallet.)

Exempel: Huvudmannen sluter under inverkan av psykisk störning avtal om köp av en bil. Om det visar sig att huvudmannen genomförde köpet under påverkan av en psykisk störning och avsikten aldrig var att sluta något avtal om köp av en bil är avtalet ogiltigt. Köpet skall då gå åter och var och en lämna tillbaka vad denne har tagit emot. Om det av någon anledning inte skulle gå att lämna tillbaka bilen skall ersättning betalas för värdet av bilen. Den som har ingått avtal i sådant sinnestillstånd är dock inte skyldig att betala ersättning i större omfattning än vad han mottagit använts till skäligt underhåll eller "annars befinns ha medfört nytta för honom". Viktigt att känna till är också att om den som avtalet slöts med, i det här fallet bilhandlaren, var i god tro har denne rätt att i skälig omfattning få ersättning för den förlust som föranletts av att avtalet inte fullföljs.

Handikappersättning

Handikappersättning är en ersättning som kan betalas till vuxna personer med funktionshinder. Handikappersättning beviljas alltså efter en bedömning av funktionsförmågan och inte arbetsförmågan.

Handikappersättning är också att betrakta som en kompletterande ersättning, som ges till följd av ett funktionshinder, till skillnad från sjuk- och aktivitetsersättning som bidrar till den grundläggande försörjningen. Ansökan om handikappersättning görs hos Försäkringskassan. Förmånen kan utges från och med juli månad det år som man fyller 19 år. För att komma ifråga för handikappersättning ska man, innan man har fyllt 65 år, för avsevärd tid ha fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning att man:

- i sin dagliga livsföring behöver mer tidskrävande hjälp av annan,
- för att kunna förvärvsarbeta behöver fortlöpande hjälp av annan, eller;
- i annat fall har betydande merutgifter.

Kvalifikationskrav när det gäller ersättning för merutgifter är att de per år skall uppgå till minst 28 procent av prisbasbeloppet. Handikappersättning kan beviljas för hjälp i den dagliga livsföringen och för att man har merutgifter samtidigt. Eller så kan den ges endast för hjälp i den dagliga livsföringen eller för att man har merutgifter.

Handikappersättningen uppgår till 69, 53 eller 36 procent av prisbasbeloppet, beroende på vilket behov man har av hjälp eller hur stora merkostnaderna är. Ersättning för merutgifter kan utgå med 69, 53, 36 eller 18 procent av prisbasbeloppet.

Exempel på merutgifter

Merutgifter kan utgöra kostnader för:

- Bostad (t.ex. kostnad för extra rum för vårdutrustning), bostadsanpassning, bostadsbyte
- Fritidsresor (skäligena merutgifter)
- God man (Kostnader som hänför sig till personlig omvårdnad, och som rör av funktionshindret föranledda merutgifter, kan beaktas vid prövningen av rätten till handikappersättning. Det kan t.ex. gälla hjälp som den funktionshindrade får av sin gode man med att betala räkningar, och se till att det finns pengar till kläder och mat. Dock ej kostnader som hänför sig till förmögenhetsförvaltning, enligt Försäkringsöverdomstolens rättsfall FÖD 1992:6)
- Hjälpmedel
- Hälso- och sjukvård
- Kapitalvaror föranledda av funktionshindret
- Kost
- Läkemedel
- Merkostnader i samband med resor med färdtjänst
- Resor till och från arbete
- Sjuk- och behandlingsresor
- Slitage (på t.ex. kläder)
- Tandvårdskostnader
- Vård

Meningsfullt arbete och sysselsättning

Försäkringskassan och andra berörda måste ge stöd till den som strävar efter ett aktivt och självständigt liv. Unga långtidssjukas och funktionshindrades rehabilitering och rehabilitering måste ofta ses i ett längre tidsperspektiv. Det är viktigt att tiden utnyttjas så att individen får utveckla sina resurser i den takt och med det stöd han eller hon behöver. Individen och individens resurser ska stå i centrum med Försäkringskassan och övriga delar av samhället som stödresurser. När det gäller arbete är vägen till ett visst yrke eller arbetstillfälle för de flesta människor lång. Det gäller särskilt de som ännu inte fått någon fast förankring på arbetsmarknaden, eller som inte hamnat i en arbetssituation där de vill bli kvar. Ett förvärvsarbete medför ofta effekter som i praktiken kan vara betydelsefulla när det gäller de framtida möjligheterna att skaffa sig andra arbeten. Det är i arbetslivet som människors sociala ställning formas och deras inställning till olika företeelser i samhället påverkas. Genom förvärvsarbete ingår människor i ett socialt sammanhang som inte minst för yngre har en avgörande betydelse för deras sociala förankring. Ett arbete ger utrymme för individen att lära sig ta ansvar och att på andra sätt utveckla sig som person.

När det gäller den som är funktionshindrad är vägen till ett förvärvsarbete ofta mycket lång. Långtifrån alla får ett vanligt förvärvsarbete, eftersom det är svårt att få tillträde till arbetsmarknaden. Därför är det mycket viktigt att även annat meningsfullt arbete, meningsfull utbildning eller sysselsättning än traditionellt förvärvsarbete blir verklighet för personer med funktionshinder.

LSS – en stor tillgång för din huvudman

Ett av de mest historiskt betydelsefulla landmärkena inom handikappolitiken är införandet av LSS, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387). Lagen är unik i sitt slag eftersom den är utformad som en rättighetslag där den enskilde brukaren kan kräva att erhålla en specifik insats för att täcka behov i sin livsföring. Om den funktionshindrade omfattas av någon av personkretsarna i lagen, och har ett behov av stöd i sin livsföring samt – om inte behovet är tillgodosett på annat sätt – har den funktionshindrade rätt till en insats i LSS som svarar mot det behovet.

Syftet med insatserna är att den enskilde skall kunna leva som andra personer i samma ålder utan funktionshinder. I lagen uttrycks detta som att den enskilde skall ha goda levnadsvillkor (7 § LSS).

Till skillnad från socialtjänstlagen/SoL (se följande kapitel) är det inte kommunen som bestämmer vilken typ av insats som kan komma ifråga. Enligt LSS har brukaren en ovillkorlig rätt att erhålla insatsen som överensstämmer med den behovsbild som finns för brukaren. En annan viktig skillnad gentemot SoL är att insatserna är avgiftsfria, med några få undantag.

Personkretsarna i LSS

En förutsättning för att få insatser enligt LSS är att den funktionshindrade omfattas av en av de tre personkretsar som räknas upp i 1 § LSS:

Personkrets 1

Den första personkretsen omfattar personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd. Detta innebär att personer som t.ex. har en diagnos inom autism och autismliknande tillstånd (inklusive Aspergers syndrom) omfattas av lagen.

Personkrets 2

Den andra personkretsen omfattar personer med bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom. Det handlar om personer som efter utvecklingsåren (normalt 16 års ålder) drabbats av hjärnskada som inneburit ett bestående och betydande begåvningsmässigt funktionshinder. Den utlösande faktorn skall antingen vara någon form av yttre våld eller vara betingad av sjukdomar av kroppslig art, som tumörer, hjärnblödningar, inflammationer m.m. Däremot avses inte personer med olika psykiska sjukdomstillstånd, som också kan medföra en begåvningsnedsättning. Inte heller personer med sjukdomar som är en följd av missbruk eller beroendeframkallande medel omfattas av personkrets två.

Personkrets 3

Den tredje personkretsen utgörs av barn, ungdomar och vuxna med stora och varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder, som inte uppenbart beror på normalt åldrande. Funktionshindret måste dessutom förorsaka betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. Orsaken till eller arten av funktionshinder är inte avgörande. Det behövs heller inte någon medicinsk diagnos. Däremot måste den enskilde, till skillnad från vad

som gäller för personkrets 1 och 2, visa att funktionshindret just medför betydande svårigheter. Detta är inte alltid lätt uppgift för den enskilde eller dennes företrädare.

Insatser enligt LSS

Ledsagarservice

Ledsagarservice är en insats som är avsedd för den som inte kan delta i fritidsaktiviteter av olika slag på egen hand, utan behöver hjälp för att ta sig ut. Det är inte meningen att någon skall bli isolerad på grund av sitt funktionshinder, utan det skall medges möjligheter att delta i en social tillvaro. Avsikten med ledsagarservice är att den enskilde skall få hjälp och stöd med att komma ut bland andra människor, för besök hos vänner eller vid deltagande i kulturlivet. Ledsagarservicen syftar till att bryta den isolering som ofta uppstår till följd av ett funktionshinder. Insatsen skall, liksom övriga insatser, anpassas till de individuella behoven.

Kontaktperson

Den funktionshindrade kan också ha behov av en regelbunden samtalspartner som inte är anställd av kommunen. För detta ändamål kan man ansöka om kontaktperson. Kontaktpersonen anordnas av kommunen bland ideella krafter. Visst arvode betalas, men kontaktpersonen har ingen rapporteringsskyldighet.

Korttidsvistelse

Syftet med korttidsvistelse är att ge miljöombyte till den funktionshindrade, och i vissa fall avlösning för närstående i omvårdnadsarbetet. Korttidsvistelsen kan ta sig olika uttryck. Det kan vara fråga om läger eller "korttidskurser" eller "provapåkurser" på folkhögskolor.

Daglig verksamhet

Vissa funktionshindrade har också rätt till meningsfull sysselsättning under veckodagarna som motsvarar yrkesmässiga former. Genom daglig verksamhet tillförsäkras personer som är i yrkesverksam ålder, och inte utbildar sig, en meningsfull sysselsättning som erbjuder den enskilde stimulans och utveckling. Verksamheten skall utgå från de individuella behov och förutsättningar som den enskilde har.

Råd och stöd

Den enskilde och dennes anhöriga har rätt till professionell rådgivning och personligt stöd. Detta är inte minst viktigt när det handlar om psykiska funktionshinder, där komplexiteten i medför stora anpassningar för både den funktionshindrade hans/hennes. Det kräver stora resurser i form av kompetent handledning och stöd. Rådgivningen och det personliga stödet kan också rikta sig till en verksamhet eller personalgrupp som är i kontakt med den funktionshindrade.

Individuell plan

Insatsen råd och stöd går ofta hand i hand med begäran om, och upprättandet av en individuell plan. Grundtanken med den individuella planen är att klargöra den enskildes behov av insatser och samordna inblandade myndigheters insatser så att den enskildes önskemål och behov säkerställs. Genom upprättandet av den individuella planen får den enskild, och dennes företrädare tydliggjort för sig hur det fortsatta livet kommer att se ut – både på lång och kort sikt. Det kan handla om grundläggande saker som bostad, behov

av stöd i de praktiska och medicinska behoven, men också frågor som personlig utveckling, sysselsättning och social gemenskap.

Kommunen är huvudman för den individuella planen, och kommunen (LSS-handläggaren) har ett särskilt ansvar för samordnandet. Samtidigt är det meningen att alla inblandade parter, även från andra myndigheter, delaktiga i planeringsmötet. Alla andra planer, hälso- och sjukvårdplaner, planer upprättade på försäkringskassa, arbetsförmedling m.m. inordnas i den individuella planen. Trots att kommunen har ett ansvar är det den enskilde själv som förfogar över planeringen och avgör vilka som skall kallas till planeringsmötet. Individuell plan är inte bara en stor hjälp för personer med funktionshinder, den är också ett viktigt instrument för den enskildes företrädare, t.ex. god man. En individuell plan kan begäras i samband med att man sökt om en annan insats enligt LSS.

Socialtjänstlagen, SOL

I lagen om stöd och service till personer med vissa funktionshinder (LSS) finns tio stödinsatser för personer med funktionshinder. Men samhället kan erbjuda många fler stödinsatser och ersättningar till personer med funktionshinder. Många av de stödinsatser som kommunen står för faller under socialtjänstlagen (SoL). SoL skiljer sig från LSS genom att det är en lag för alla, inte bara personer med funktionshinder. SoL ska vara ett skydds nät för oss alla när vi behöver det. Därför täcker lagen en rad olika situationer och problem. SoL innehåller många paragrafer, men är inte lika konkret som LSS. När det gäller personer med funktionshinder står till exempel i 5 kap. 7 § SoL att socialnämnden ska verka för att personer med funktionshinder får möjlighet att leva som andra, med meningsfull sysselsättning och anpassat boende. Men det innebär inte alltid att kommunen är skyldiga att ge just din huvudman stöd i form av exempelvis boende från enligt SoL. Kommunen ansvarar för att alla som behöver det får hjälp enligt socialtjänstlagen, om de inte kan få hjälp på något annat sätt. Ibland kan det vara svårt att veta vilken myndighet som ska hjälpa dig och din huvudman med ett visst problem. Det händer att olika myndigheter hänvisar till varandra, utan att någon tar på sig ansvaret för att hjälpa till. Då kan det vara bra att veta att kommunen är ansvarig i sista hand. Så här står det i SoL 2 kap. 2 §:

”Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.”

Boendestöd

Om din huvudman behöver hjälp med att sköta hemmet, kan han eller hon få en stödinsats som kallas boendestöd. Det innebär att man får hjälp av någon att exempelvis städa, tvätta, laga mat och diska. Boendestödet är till för att stärka huvudmannens egen förmåga att klara sina hushållssysslor. Man kan inte tvinga någon att ta emot boendestöd. Boendestödjarnas jobb är att hjälpa huvudmannen att kunna ha sitt hem som han eller hon vill ha det. Boendestöd finns för att det är huvudmannen, och inte hans eller hennes funktionshinder, som ska bestämma till exempel hur skräpigt det får vara hemma.

Hemtjänst

Huvudmannen kan också få hemtjänst, då någon annan helt tar hand om det huvudmannen själv inte klarar av. Ibland är det ingen skillnad mellan boendestöd och hemtjänst.

Stöd istället för LSS-insatser

Stödinsatser som boende, kontaktperson, ledsagare och daglig verksamhet kan ges antingen enligt LSS eller enligt SoL. Ibland är det ingen skillnad på stödinsatserna. Men det ställs högre krav på LSS-insatser än på insatser enligt SoL. Om du och din huvudman har ansökt om en stödinsats enligt LSS, ska kommunen i första hand pröva om huvudmannen har rätt till stödinsatsen enligt LSS, och i andra hand om han eller hon kan få den enligt SoL. Det är alltså mer förmånligt att ha en insats enligt LSS än enligt SoL, men i praktiken kan skillnaden variera.

Andra stödinsatser

Socialtjänsten ska kunna hjälpa huvudmannen med alla behov som ni inte själva kan tillgodose, om det är nödvändigt för att huvudmannen ska få en skälig levnadsnivå, och huvudmannen inte kan få hjälp av någon annan. Om huvudmannen till exempel är intresserad av vistelse på HVB-hem, kan ni ansöka om det hos kommunen. I vissa kommuner finns även stödverksamhet för huvudmannens anhöriga. Socialtjänsten kan dock inte hjälpa huvudmannen att få hälso- och sjukvård.

Hälso- och sjukvård

I hälso- och sjukvårdslagen (HSL) 3 § framgår att landstinget har en skyldighet att erbjuda en god hälso- och sjukvård för de som är bosatta i landstinget. Vården och behandlingen skall, så långt det är möjligt, utformas i samråd med patienten. När det finns flera behandlingsalternativ som står i överensstämmelse med "vetenskap och beprövad erfarenhet" skall patienten få välja det alternativ som han eller hon föredrar, enligt HSL 3a §, ifall det inte kan visas att behandlingsmetoden är betydligt dyrare, och att det framgår att den förväntade nyttan med den önskade behandlingsmetoden bara är ringa eller försumbar. Dessa grundbultar inom hälso och sjukvården är av stor betydelse för personer med komplicerade funktionshinder.

Habilitering och rehabilitering

Av HSL 3b § framgår också att landstinget (och i vissa fall kommunen, 18b § HSL) skall erbjuda personer med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning habilitering eller rehabilitering. Med "habilitering" avses att genom planerade och från flera kompetensområden sammansatta åtgärder, allsidigt främja utveckling av bästa möjliga funktionsförmåga samt psykiskt och fysiskt välbefinnande. Med "rehabilitering" avses att, vid nedsättning eller förlust av någon funktion eller skada/sjukdom, genom planerade och från flera områden sammansatta åtgärder, allsidigt främja att den enskilde återvinner bästa möjliga psykiskt och fysiskt välbefinnande. Om patienten ifråga bor på gruppboende, eller liknande, är det kommunen som ansvarar för habiliteringen respektive rehabiliteringen.

Nya diagnosbedömningar - "second opinion"

När det gäller bedömningar avseende diagnoser som faller inom ramen för psykiatri eller neuropsykiatri önskar patienterna ibland att nya bedömningar görs (s.k. second opinion). Orsaken är att patienten ibland är missnöjd med att ha fått en speciell diagnos. Förutsättningarna för att kunna kräva en "second opinion" från ett annat landsting än där diagnosen blivit ställd är relativt strikta. Det krävs att vetenskap och beprövad erfarenhet inte ger entydig vägledning, samt att det medicinska ställningstagandet kan innebära särskilda risker för patienten eller ha stor betydelse för dennes framtida livskvalitet, HSL 3a §. Enligt praxis beviljas man dock vanligen en second opinion inom det egna landstinget, utan att förutsättningarna enligt HSL 3a § föreligger.

Personer med funktionshinder behöver stöd för att kunna leva som andra. I Sverige har personer med funktionshinder rätt till olika slags stöd från samhället, eftersom de har rätt till samma levnadsvillkor som alla andra. Som god man eller förvaltare formulerar du tillsammans med din huvudman de mål ni ska arbeta mot för att huvudmannen ska få ett bättre liv. Ofta kan stöd och ekonomiska ersättningar från samhället hjälpa huvudmannen att uppfylla sina mål. Därför har du stor nytta av att känna till hur du kan hjälpa din huvudman att få olika stödinsatser och ersättningar som finns för personer med funktionshinder. Men det är inte alltid man får det man har rätt till. För att få det

man är berättigad till – enligt lag – måste man ibland använda juridiken. Lagarna är inordnade i ett rättsligt system. Lagar som gäller personer med funktionshinder finns på många olika områden inom det svenska rättssystemet, och de kan alla användas – men på olika sätt.

Att ansöka om insatser

Det finns många olika stödinsatser för personer med funktionshinder. Innan man ansöker är det bra om man har en översiktlig bild av vad som finns, och vad de olika stödinsatserna innebär, så att man ansöker om rätt insats. Man kan inte alltid utgå från att myndigheterna automatiskt ser till att huvudmannen får rätt stöd. Det finns stödinsatser och ersättningar som man kan ansöka om muntligen, men det kan ändå vara bra att göra en skriftlig ansökan. Den blir en bekräftelse som gör att både du som god man, huvudmannen och myndigheten är överens om att en ansökan verkligen gjorts och dess innehåll. Det finns stödinsatser som en god man enligt lagen har rätt att ansöka om för sin huvudmans räkning. Men i många fall måste du som god man har en fullmakt från din huvudman. Det kan ta lång tid för myndigheten att handlägga en ansökan. Om du tycker att det tar *för* lång tid att få svar på en ansökan, ta kontakt med den ansvariga myndigheten och fråga:

- Hur långt de har hunnit i handläggningen?
- Vad återstår att göra innan beslut kan tas?
- Varför tar det tid?
- När räknar myndigheten med att beslutet tas?

Exempel på hur en ansökan kan se ut:

ANSÖKAN

Datum: _____

Adress till myndigheten: _____

SÖKANDE:

Namn och adress på den som söker: _____

Namn och adress till dig som är god man eller förvaltare: _____

ANSÖKAN GÄLLER:

Stödinsats X enligt lagen Y

"Härmed ansöker jag om X enligt Ö § i lagen Y.

Jag vill att hjälpen utförs av personal som har kompetens inom området Z.

Jag önskar erhålla ett skriftligt beslut, i enlighet med 21 § Förvaltningslagen."

(Underskrift)

Bilagor du kan skicka med:

- Fullmakt för god man eller intyg om godmanskap/förvaltare
- Läkarintyg
- Andra intyg som visar behovet av stödinsatsen/ersättningen

Lista med exempel på vad man kan ansöka om:

- Aktivitetsstöd – Arbetsförmedlingen
- Avlösarservice – Socialtjänsten
- Bilstöd – Försäkringskassan
- Bostad – Socialtjänsten
- Bostadstillägg – Försäkringskassan
- Boendestöd – Socialtjänsten
- Familjehem – Socialtjänsten
- Färdtjänst – Socialtjänsten
- HVB-hem – Socialtjänsten
- Habilitering – Landstinget
- Handikappersättning – Försäkringskassan
- Hemtjänst – Socialtjänsten
- Hjälpmedel – Landstinget
- Individuell plan – Socialtjänsten
- Kontaktperson – Socialtjänsten
- Korttidsvistelse – Socialtjänsten
- Korttidsstillsyn – Socialtjänsten
- Ledsagare – Socialtjänsten
- Lönebidrag – Arbetsförmedlingen
- Personlig assistent – Socialtjänsten/Försäkringskassan
- Personligt ombud – Kommunen
- Praktik – Arbetsförmedlingen
- Rehabilitering – Landstinget (ibland kommunen, arbetsgivaren eller Försäkringskassan)
- Rehabiliteringsersättning – Försäkringskassan
- Rekryteringsbidrag – Kommunens vuxenutbildning
- SIUS-konsulent – Arbetsförmedlingen
- Sjukersättning (f.d. förtidspension) – Försäkringskassan
- Sjukvård – Landstinget
- Sjukresor – Landstinget
- Skuldsanering – Kronofogdemyndighet
- Skyddat arbete – Arbetsförmedlingen
- Sysselsättning – Socialtjänsten
- Tandvård – Landstinget (i vissa fall även kommunen och försäkringskassan)

- Vårdbidrag – Försäkringskassan
- Vårdplan – Landstinget

Att överklaga

Ibland räcker det inte med en ansökan för att få den stödinsats eller ersättning som huvudmannen behöver. Man kan få avslag på en ansökan av olika anledningar, men det behöver inte betyda att man inte kan få en viss stödinsats eller ersättning. Därför är det viktigt att man överklagar, om man själv tror att man har rätt. Vårt rättssystem gör det möjligt att överklaga ett beslut som de inte är nöjda med. Det kostar inget att överklaga ett beslut om en stödinsats eller en ersättning, däremot kan det ta ganska lång tid.

Att överklaga kan vara både enkelt och svårt. Det enklaste sättet är att skicka in ett underskrivet papper till myndigheten som beslutat, där det står att man överklagar. Då är det viktigt att man talar om vilket beslut det gäller:

- vilket beslutsdatum
- vem som undertecknade beslutet
- vilket diarienummer det hade eller liknande

När du får ett beslut ska du också få information om hur du överklagar. Då får du veta hur lång tid ni har på er att skicka in ett överklagande, och vart ni ska skicka det. Om ni inte hinner få med allt ni vill i överklagandet, skicka in ett överklagande där ni begär anstånd (förslagsvis en månad) med att komplettera överklagandet.

Att använda juridik i överklagandet

I överklagandet ska man berätta varför man tycker att beslutet är fel, och varför huvudmannen har rätt till en viss stödinsats eller en viss ersättning. Det överklagandet gäller (som att huvudmannen ska få en stödinsats) kallas för yrkande. Skälen till yrkandet (till exempel att huvudmannen uppfyller alla villkor för att få stödinsatsen) kallas för grunder.

Man måste kunna visa att huvudmannens verklighet motsvarar de juridiska kraven för exempelvis en stödinsats. Det är bra med olika typer av intyg som styrker det man påstår, som till exempel läkarintyg.

Det är bra att veta vilka juridiska krav man ska uppfylla, vilket är olika från fall till fall. I det beslut man vill överklaga går det kanske att se varför man inte har fått det man har ansökt om. Det kan också vara så att det framgår, när man läser de lagparagrafer som handlar om just den typen av stödinsats eller ersättning. På hemsidan www.lagrummet.se kan man läsa de författningar (lagar och förordningar) som gäller för tillfället. Men gällande rätt är mer än lagar.

Förarbetena till lagstiftningen

För att kunna använda lagen på rätt sätt är det ibland nödvändigt att veta vad som står i förarbetena eftersom syftet med lagstiftningen bättre framgår där. Med förarbeten avses dokument som togs fram innan lagen ifråga infördes av riksdagen. Det viktigaste förarbetet är propositionen. Den som tar fram en lagtext på hemsidan www.lagrummet.se kan, genom att klicka på en knapp som länkar till "registret", se beteckningarna på just den lagens förarbeten. Sedan kan man läsa förarbetena på exempelvis biblioteket.

Rättspraxis

Det kan också vara bra att veta hur domstolarna har dömt i liknande fall. Via www.lagrummet.se kan man läsa en del rättspraxis. Det är domar från högre domstolar. De statliga myndigheter som ansvarar för ett område brukar också utfärda föreskrifter, som är bra att känna till.

Lagar, förordningar, förarbeten, rättspraxis och föreskrifter är således olika rättskällor, vilka man kan använda för att visa att beslutet borde ha varit annat än det blev.

Exempel på ett överklagande

ÖVERKLAGANDE

Datum: _____

KLAGANDE:

Namn och adress på den som överklagar: _____

Namn och adress på dig som är god man eller förvaltare: _____

ÖVERKLAGAT BESLUT:

Myndighetens namn: _____

Handläggarens namn: _____

Datum då beslutet togs: _____

Ev. diarienummer på beslutet: _____

Yrkande:

"Härmed överklagar jag X beslut att inte bevilja mig Y, och yrkar att jag beviljas Y".

Grunder:

"Jag har diagnosen Ö och har psykiska funktionshinder, vilket styrks av bifogat läkarintyg. Det innebär att jag bl.a. har svårt med A, B och C. Detta framgår av de neuropsykologiska tester som jag har gjort (se bilaga) såväl som av intyg om funktionsförmåga från arbetsterapeut (se bilaga)".

Enligt 1 kap. 1 § Z-lagen är den som har avsevärt stora svårigheter med A och C berättigad till stöd i form av Y. Med avsevärt stora svårigheter avses enligt förarbetena (se prop. 199X/199Y: 123, s. 75) "så pass stora svårigheter att de definitivt inte kan anses som ringa". Mina svårigheter med A och C hindrar mig i praktiken från att gå ut överhuvudtaget, och kan därmed inte anses som ringa. I rättsfallet ÖD 199X ref. 99 ansågs den klagandes svårigheter med A inte som ringa, när de hindrade klaganden från att gå ut på torsdagar. Därmed är jag berättigad till stöd i form av Y, och överklagandet bör bifallas.

(Underskrift av den som överklagar)

Bilagor du kan skicka med:

- Läkarintyg
- Intyg från neuropsykologisk undersökning
- Intyg från arbetsterapeut

Lite mer om överklagande

Ibland får man inte rätt ens när man överklagar. Men chansen är mycket större än om man låter bli. Ibland tar det väldigt lång tid innan överklagandet avgörs, särskilt när man redan överklagat en gång och ska vidare till nästa instans. Då kan man fundera över om det är bäst att överklaga vidare eller att göra en ny ansökan som kanske har en bättre chans, kanske för att man har bättre intyg.

Om man överklagar för andra eller tredje gången, och överklagandet ska till en högre domstol som Kammarrätt eller Regeringsrätten, måste man också ansöka om prövningstillstånd. Då kan det vara bra att konsultera en jurist med kompetens inom förvaltningsrätt, för att få överklagandet att bli så bra som möjligt. Inom handikappförbunden finns människor med stora kunskaper om funktionshindren och mycket erfarenhet av att ansöka och att överklaga. Kontakta gärna dem!

Detta händer med överklagandet

När du och din huvudman överklagar ett beslut, kommer överklagandet in till den myndighet som tagit beslutet. Deras uppgift är att se om de kan ompröva sitt beslut, och sedan att se om överklagandet har kommit in i tid. Sedan ska de skicka överklagandet vidare till nästa instans. På det här rättsområdet är det ofta Länsrätten som får överklagandet. Länsrätten kommer att meddela sitt beslut via brev. Det blir alltså ingen muntlig förhandling om inte du och din huvudman begär det.

Vart ska man vända sig?

Vart man ska anmäla felet beror på vilken typ av fel man har blivit utsatt för. Här är några exempel:

- Felaktig handläggning hos myndigheter - Justitieombudsmannen (JO)
- Systemfel hos myndigheter - JO, Justitiekanslern (JK)
- Fel i verksamhet enligt LSS - Länsstyrelsen eller socialtjänstlagen
- Diskriminering p.g.a. funktionshinder – Handikappombudsmannen (HO)
- Fel behandling bemötande i sjukvården - Patientombudsmannen, patientnämnden eller Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)
- Risk på grund av dålig vård - Socialstyrelsens regionala tillsynsenhet
- Skada på grund av felaktig vård - Patientnämnden/PSR Skadereglering AB
- Skada på grund av läkemedel - Läkemedelsförsäkringen (försäkringsbolaget Zurich)

Ibland blir det fel hos myndigheterna eller vården. Din huvudman kan råka ut för felaktigt bemötande som kränker eller till och med skadar honom eller henne. Om någon begår brott mot din huvudman kan ni tillsammans anmäla det till polisen. Men ni kan också anmäla fel behandling eller felaktigt bemötande. Att anmäla kanske inte kommer att göra det bättre för huvudmannen men det minskar risken att han eller hon råkar ut

för samma sak igen. Även om en anmälan inte innebär att man gör skadan ogjord, kan det kännas bra att veta att man inte bara stillatigande har accepterat något som är fel.

Anmäla felaktigheter

Myndigheterna ska följa Förvaltningslagen. Här är en översikt över några av förvaltningslagens regler:

- 4 § Myndigheten ska hjälpa dig med ansökningar, information och överklaganden. De ska svara på frågor så snabbt de kan.
- 5 § Det ska vara möjligt att nå myndigheten via telefon, fax och e-post. Myndigheten ska hålla öppet minst två timmar varje vardag för att ta emot och lämna ut dokument.
- 6 § Myndigheter ska hjälpa andra myndigheter, med det de kan inom sitt område.
- 7 § Myndigheten ska handlägga ditt ärende enkelt, snabbt och billigt. Myndigheten ska uttrycka sig så att det är lätt att förstå vad de menar. Det ska vara lätt att ha med myndigheten att göra.
- 9 § Du får ta hjälp av ett ombud eller biträde när du har ett ärende som utreds av en myndighet. Om myndigheten avvisar ombudet kan du överklaga.
- 11 § Om någon på myndigheten själv har intressen i ditt ärende, ska han eller hon inte handlägga det.
- 16 § Du har rätt att få se den information som kommit in i ditt ärende.
- 17 § Innan myndigheten beslutar i ditt ärende har du rätt att ta del av eventuell ny information som tillförts ärendet.
- 20 § När myndigheten fattar sitt beslut måste de tala om skälen till beslutet.
- 21 § Du ska få reda på vad myndigheten har beslutat, och hur du ska göra för att överklaga beslutet. Du har rätt att få ett skriftligt beslut om du vill ha det.

Utredning

Myndigheten ska utreda ett ärende så mycket som behövs för att de ska kunna fatta rätt beslut. Men den som gjort en ansökan måste också medverka i utredningen, så gott han eller hon kan. Om du och din huvudman inte medverkar genom att lämna uppgifter som myndigheten behöver, kan ni få nej på er ansökan. Men rättspraxis visar att myndigheten inte får avslå ansökan när den som sökt inte förstått att informationen inte räckte till.

Beslutsmotiveringar som inte är tillåtna

Om din huvudman har en stödinsats eller en ersättning, får den normalt bara dras in när något av följande gäller:

- Beslutet om insatsen/ersättningen var tidsbegränsat.
- Beslutet om insatsen/ersättningen innehöll en bestämmelse om att den fick omprövas.
- Huvudmannen har lämnat uppgifter som inte stämmer. Det här innebär att kommunen till exempel inte får besluta om att dra in din huvudmans boendestöd, om huvudmannen har ett gällande beslut om boendestöd som inte kan omprövas. Rättspraxis visar också att om en myndighet kommer fram till att din huvudman har en laglig rätt till en viss typ av stödinsats, är det inte tillåtet för myndigheten att besluta att han eller hon inte får insatsen för att:
- Kommunen eller staten inte har råd, eller,
- För att insatsen inte finns i det område där huvudmannen bor.

Särskilt om döva huvudmän

Teckenspråket

Teckenspråket erkändes officiellt av Sveriges riksdag som dövas första språk och svenska språket som andraspråk så sent som 1981, även då tog man beslut om att döva har rätt till tvåspråkig dövskola/dövundervisning. Här följer en beskrivning på teckenspråkets ställning i samhället och i undervisningen för döva genom tiderna.

Första dokumentationen om teckenspråket 400 f.Kr

Teckenspråket har funnits så länge det har funnits döva. Den första kända dokumentationen om teckenspråket kommer från den grekiska antiken omkring år 400 f.Kr, men om döva finns det skrivet långt tidigare. Texter om döva finns från det gamla Romarriket och även i de religiösa skrifterna Talmud och Bibeln står att läsa om att döva som inte kunde tala fick leva, men att deras legala status var som ett barns. De fick inte äga, gifta sig eller skaffa barn.

Den första dövskolan

I början av 1800-talet började det hända saker för döva i Sverige. Den första svenska dövskolan grundades 1808 i Stockholm som privatskola och staten tog över ansvaret redan efter ett par år. Skolans viktigaste uppgift var att lära döva elever praktiska arbeten och ge dem den kunskap de behövde för att lära sig läsa. Det var också viktigt att de döva skulle få den kristna läran för att kunna ta nattvarden. Redan då förstod man att teckenspråket var viktigt för eleverna. Därför skedde all undervisning på teckenspråk. Efter avslutad skolgång ansågs eleverna vara goda samhällsmedborgare, kristna samt självförsörjande genom praktiskt arbete. Under 1800-talets senare hälft startades flera skolor runt om i landet så att fler döva fick möjligheten att utbilda sig och bli självförsörjande.

Det fanns förespråkare som ansåg att teckenspråket hämmade dövas utveckling och ville därför förbjuda teckenspråket i undervisningen. Frågan diskuterades och argumenterades för och emot bland dövlära i stora delar av Europa. En internationell dövläarkongress beslutade 1880 att förbjuda teckenspråket i undervisningen. Från och med nu och under ett långt århundrade framöver tillämpades talmetoden i den svenska dövundervisningen.

Teckenspråk på 1900-talet

Teckenspråket var nu förbjudet i den svenska dövundervisningen under nästan hela 1900-talet, fram till det officiella erkännandet 1981. I Sverige kom döva till skolan vid 7-8 års ålder och hade oftast inte något språk hemifrån. På skolan fick döva elever inte lära sig teckenspråk under lektionerna eller av lärare. Eleverna kom att lära sig teckenspråket av sina äldre kamrater på skolans raster och fritid.

I klassrummen tillämpades talmetoden. Det var viktigt för skolan att barnen lärde sig att tala, det var till och med viktigare att de uttalade orden rätt än att de svarade rätt på frågan. Skolan lade mycket tid på talundervisning under ämnes/kunskapslektionerna. Under en lång tid var det strängt förbjudet att använda teckenspråk i klassrummen/under lektionerna. Det finns berättelser om hur eleverna fick stryk för att de tecknade i klassrummet. Många barn gick ut skolan utan adekvata grundkunskaper.

Idag finns det många döva som lever och verkar i samhället som har denna bakgrund, och om du är eller ska bli god man till huvudman, så har din huvudman säkerligen denna bakgrund.

1981 - Ett historiskt år

Sveriges riksdag beslutade som första land i världen att döva barn ska få undervisning på teckenspråk och att svenska är dövas andra språk (skrift). Det kom att betyda mycket för döva i Sverige och speciellt för döva barn som kunde få teckenspråk från första början. Nu inleddes ett stort förändringsarbete inom dövskolan. Erkännandet 1981 och andra satsningar har gjort att idag får alla döva och hörselskadade teckenspråkiga barn och ungdomar läsa teckenspråk som ett ämne i skolan. Föräldrar erbjuds utbildning i teckenspråk genom landstingens verksamheter för döva och hörselskadade barn samt genom TUFF (teckenspråkutbildning för föräldrar till döva och hörselskadade barn). Teckenspråkiga förskolor för döva och hörselskadade barn gör också att de får mycket bättre förutsättningar till en bra språkgrund idag och i framtiden.

2005

Regeringens utredning av teckenspråkets ställning i samhället år 2006 har visat brister på många områden, för att nämna några exempel finns frågor kvar att utreda gällande rätten till tolk, utbildning och arbetsmarknad. I skrivande stund föreslås teckenspråket skrivas in i språklagen och jämföras med språken hos de svenska minoritetsgrupperna (Romani och Meänkieli) och få en särskild status i det svenska samhället.

Dövföreningen

Efter avslutade studier kom döva ut på arbetsmarknaden, en del återvände till sina föräldrahem för att hjälpa till med jordbruket eller i hemmet, en del öppnade eget företag eller sökte anställning. Några döva stannade kvar på skolan och blev själva lärare för döva eller startade tillsammans med andra lärare nya skolor på andra platser i Sverige. Eftersom det fanns ett behov av att samlas för att träffa andra döva vänner på fritiden, men också för att få information på teckenspråk, skapades den första handikapporganisationen i Sverige. År 1868 grundades Döfstumsföreningen i Stockholm men fungerade som en riksorganisation. Den kom att bli ett andra hem för döva i Sverige under perioden teckenspråket var förtryckt.

Idag har dövföreningen fortfarande stor betydelse för döva. Det är en plats med teckenspråkig miljö och allt sker på teckenspråkiga dövas villkor. Det finns idag ett 40-tal dövföreningar runt om i landet. Det innebär att det inte finns dövförening i varje kommun, utan en dövförening kan omfatta flera kommuner tillsammans. Förutom storstäderna i Stockholm, Göteborg och Malmö är det vanligt att man är medlem i dövförening som ligger närmast "sin" kommun. Idag har riksorganisationen Sveriges Dövas Riksförbund ca 4200 medlemmar. Enligt den statliga utredningen om teckenspråket ställning finns det ca 30.000 personer som är i behov av teckenspråk. Det är förutom döva, även hörselskadade, dövblinda och andra som behöver teckenspråk för att kommunicera med sin omgivning.

Av siffrorna att döma är det tydligt att alla inte är medlemmar i dövföreningen. Det finns personer som av olika anledningar inte är medlem i någon dövförening.

Dövkultur

”Dövkultur i sin djupaste mening förstärker medvetenhet och identitet hos döva och bidrar till stimulans och personlig utveckling” Här följer några exempel som beskriver dövkulturen:

Dövas Dag har en speciell plats i dövrörelsen i Sverige och i världen. Dövas Dag firas den tredje helgen i september varje år som arrangeras av dövföreningen på orten. Dövas Dag är ett evenemang där döva träffas för att delta i seminarier, debatter, kulturarrangemang och utställningar. Genom åren har Dövas Dag firats på mellan en och tre platser i Sverige samtidigt. Helgens program börjar vanligtvis på fredagen med en konferens dit ombud från landets dövföreningar är inbjudna för seminarium eller debatt om ett tema. Lördagen är oftast vikt åt workshop och/eller seminarier samt kulturevenemang av olika slag som slutar på kvällen. Ibland fortsätter Dövas Dag även på söndagen med utflykt och/eller gudstjänst. Deltagarna kommer från hela landet.

Tyst Teater är en professionell ensemble under Riksteatern. De består av skådespelare som är döva och/eller är teckenspråkiga. De sätter upp föreställningar på teckenspråk och gör turnéer över hela landet. De har samarbete med lokala teaterföreningar och dövföreningar.

Teckenspråkets dag 14 maj är på väg att etableras hos fler och fler dövföreningar i landet. 14 maj 1981 är den dag då teckenspråket erkändes som dövas första språk vilket döva vill uppmärksamma allmänheten genom arrangemang av olika slag utifrån egna förutsättningar. På vissa platser slår dövföreningarna på stort och har samarbete med andra teckenspråkiga organisationer. Tält slås upp på torg, man säljer teckenspråksprodukter och erbjuder förbigående hörande människor minikurs i teckenspråk. Poesi på teckenspråk, teckenspråkig clown och magiker har också hittills uppträtt på teckenspråkets dag. En sådan dag är också en viktig dag för döva att träffas och umgås samt att hörande människor får information och kunskap om döva och teckenspråket.

Konfirmandträff/skolträff är en del av dövkulturen. Döva som konfirmerades på dövskolan fram till 60-talet gick 8 år på dövskolan. Konfirmationen var också en form av skolavslutning. Senare fick döva 10 års skolgång skedde konfirmationen under skoltiden. Idag ses ofta annonser och inbjudningar i SDRs tidning ”Dövas Tidning” samt på text-tv:s Slingan om återträffar för dem som konfirmerats eller avslutat skolan ett visst år, för att återuppleva gamla minnen, träffa sina skolkamrater och umgås under trevliga former. Ibland anordnas studiebesök på den skola man har gått i.

Folkhögskolor

Västanviks folkhögskola i Leksand är en folkhögskola med en teckenspråkig studiemiljö. Skolans målgrupper är döva, hörselskadade, personer med dövblindhet och hörande som vill studera och komplettera sina tidigare studier eller skaffa sig en yrkesutbildning. Mo Gård folkhögskola är en annan folkhögskola med huvudsakliga målgrupper som är döva och gravt hörselskadade ungdomar och vuxna med ytterligare funktionshinder samt vuxna med dövblindhet. Utöver detta finns en tvåårig teckenspråksutbildning för hörande.

Tolktjänsten

Är du god man till huvudman som är döv, hörselskadad eller personer med dövblindhet och använder teckenspråk kan du anlita tolktjänsten. I varje landsting finns tolktjänst för döva, personer med dövblindhet och vuxendöva. Enligt Hälso- och sjukvårdslagen § 3 b (1994) har landstingen skyldighet att organisera, finansiera och tillhandahålla tolktjänst. Döva, hörselskadade, personer med dövblindhet och vuxendöva som behöver tolk har rätt att beställa tolk. Även hörande har rätt att beställa tolk för att göra kommunikationen möjlig. Man kan beställa tolk till olika situationer i vardagslivet. Till exempel sjukvårdsbesök, arbetsplatsträffar, myndighetskontakter, familjeangelägenheter, fritidsaktiviteter och föreningsliv. Tolk kan beställas till alla tider på dygnet, 365 dagar om året.

Har tolkarna tystnadsplikt?

Ja, all personal inom tolkverksamheten följer en yrkesetisk praxis som innebär tystnadsplikt och sekretess. När du kontaktar tolkcentralen för att beställa tolk behöver du uppges följande:

- Ditt namn och telefonnummer
- Datum och tid, när tolkuppdraget ska börja och sluta
- Plats och adress
- Särskilda önskemål

Telefonnummer/kontaktuppgifter finns i telefonkatalogens landstingssidor (blå sidorna). Gör din beställning så fort du vet att du behöver tolk. Tolktjänsten är kostnadsfri för alla brukare. Utbildningstolkning, tolkning vid polisförhör och domstolsförhandlingar betalas av respektive myndighet.

Hur går tolkningen till?

Allt som sägs, tecknas och hörs tolkas. Dessutom utför dövblindtolken även syntolkning. Tolken använder alltid första person singularis, det vill säga jag-form, i tolkningen. Ibland arbetar två eller flera tolkar tillsammans beroende på uppdragets art. Tolken deltar inte i samtalet. Tolkens uppgift är att översätta allt som sägs eller tecknas, så att full delaktighet uppnås för samtliga deltagare. Frågor och svar om tolkverksamheten i sin helhet finns i broschyren "När tre behövs för samtal mellan två" samt på internet www.sdrf.se/sdr, se under "Material".

Kommunikationshjälpmedel

Landstingen är skyldiga att tillhandahålla hjälpmedel för telekommunikation utifrån de behov brukaren har för privat bruk. Det kommunikationshjälpmedel som de flesta använder är bildtelefon. Kontakta landstingets tolkcentral, dövteam eller hörselvård för ordination.

Bildtelefon (Bild samt live på DVD)

Det finns idag (2008) två olika modeller av bildtelefon som ansluts via bredband, en typ av dator med kommunikationsprogram Allan eC och webbkamera samt en dator med bara bildtelefonfunktion. Bildtelefonens utformning och versioner utvecklas hela tiden så att det kommer nya användarvänliga utrustningar för alla grupper som barn, äldre,

dövblinda och utvecklingsstörda. Brukaren väljer typ av bildtelefon i samband med utprovning och i samråd med ansvariga för utprovningen på landstinget. För att kontakta andra via bildtelefon krävs att mottagaren också har en bildtelefon ansluten via bredband. Bildtelefonsamtal till andra personer som är hörande sker via bildtelefonitjänsten. Ett telefonnummer tilldelas mottagaren som liknar väldigt mycket en e-postadress men fungerar som telefonnummer, därför är det viktigt att tydliggöra denna information så det inte uppstår missförstånd.

Bildtelefonitjänsten

Kontakt mellan bildtelefon och taltelefon förmedlas via tjänsten hos bildtelefoni.net. En tolk förmedlar samtalet mellan teckenspråk och tal. Tolken förmedlar allt som sägs under samtalet. Teckenspråkstolkar i bildtelefon arbetar utifrån God tolksed samt Etik i tolktjänsten. Bildtelefoni.net är en teletjänst som lyder under telelagen. Personal i tjänsten lyder under Hälso & Sjukvårdslagens riktlinjer för sekretess samt telelagens föreskrifter för sekretess.

Personer som ringer med bildtelefoni via bredband och från mobila telenätet kan använda sig av bildtelefonitjänsten för kontakt med taltelefon. Det gäller givetvis även för personer som ringer från taltelefon och vill ha kontakt med mottagare av bildtelefon. Hur du ska använda tjänsten, vilket telefonnummer man ska använda och annan information finns på www.bildtelefoni.net.

Texttelefon (Bild samt live på DVD)

Texttelefon är ytterligare en teknisk kommunikationsmetod, som baseras på svenska. Det finns flera modeller från olika tillverkare. En texttelefon är i regel som en tv-skärm/dataskärm kopplat till tangentbord. Det finns även texttelefonfunktion integrerat i bildtelefonen som beskrivs här ovan. Vid texttelefonsamtal måste uppringaren och mottagaren ha samma texttelefonfunktioner. Man skriver till varandra på svenska. Det finns personer som av olika orsaker föredrar texttelefon. Texttelefonmottagaren har ett vanligt telefonnummer. Samtal mellan texttelefon och taltelefon sker via texttelefonitjänsten.

Den som vill ha mer information om generella krav och tekniska lösningar kan vända sig till Hjälpmedelsinstitutet som har texttelefon 08 759 66 30 och taltelefon 08 620 17 00. Adressen till deras hemsida är www.hi.se.

Inom varje landsting finns det enheter som ordinerar texttelefoner eller annan alternativ lösning till personer med olika typer av funktionsnedsättningar. De kan demonstrera och prova ut rätt sorts telefonhjälpmedel.

För att få texttelefon behöver man en remiss. För mer information kring detta kontakta Hörcentralen eller motsvarande på orten.

Texttelefonitjänsten

Texttelefoni är en tjänst som har funnits i många år och som förmedlar samtal mellan texttelefoner och taltelefoner. Det är en tjänst som ökar möjligheten för barndomsdöva, vuxendöva, dövblinda, hörselskadade eller talskadade personer att kommunicera med de delar av samhället som inte kan nås via en texttelefon.

Texttelefoni är en kostnadsfri tjänst. Du betalar som för ett automatiskt kopplat samtal

med den operatör du själv väljer. Samtalen förmedlas ordagrant och neutralt. Tjänsten är alltid öppen dygnet runt och året om. Tjänsten utförs av Eniro 118 118 AB på uppdrag av kommunikationsmyndigheten PTS. Hur du ska använda tjänsten, vilket telefonnummer man ska använda och annan information finns på *www.texttelefoni.se*

Mobiltelefon SMS och Video

I likhet med bildtelefonens utveckling utvecklas mobila telefonitekniken. För personer som använder teckenspråk kan kontakter med andra personer ske via SMS (på svenska) och via videotekniken (på teckenspråk).

I dagens läge fungerar det endast att skicka SMS mellan mobiltelefoner samt videokommunikation mellan två mobiltelefoner med video och kamerafunktion. Till det krävs det också att man är anslutet till det mobila telenätet. Majoriteten använder teleoperatören 3 då videosamtal mellan samma operatör är nästan gratis. Videosamtal mellan två olika operatörer kostar avsevärt mycket mer och blir dyrbart i längden. I framtiden tros det vara möjligt att ringa mellan bildtelefon via bredband och mobiltelefon. Videokommunikation sker genom att sändaren och mottagaren ser varandra i bild och därmed gör teckenspråkskommunikationen möjlig. Detta omfattas inte av landstingets tekniska hjälpmedel.

Döva utvecklingsstörda

Personer med utvecklingsstörning har svårt att förstå begrepp och sammanhang. En av konsekvenserna av utvecklingsstörning kan vara begränsat korttidsminne vilket medför svårigheter att ta emot och bearbeta mycket information samtidigt. En annan konsekvens är svårigheten att generalisera erfarenhet och kunskap till nya situationer. Personer med utvecklingsstörning kräver ett individuellt anpassat språk, längre tid samt erfarenheter från många och olika kommunikationssituationer för att lära. För personer som är både utvecklingsstörda och döva krävs att anpassningen sker på teckenspråkig grund.

Med döv i detta sammanhang menas en person som har sådan grad av hörselskada i kombination med utvecklingsstörning, att han/hon är beroende av teckenspråk. Personen själv och personens hela nätverk måste ha tillgång till teckenspråk och vid behov också få tillgång till alternativa kompletterande kommunikationsstöd.

Stöd och service till barn, ungdomar och vuxna

I svensk lagstiftning betonas såväl individens som familjens delaktighet och inflytande i insatser till personer med funktionshinder. Hemkommunen har enligt LSS också huvudansvar för stöd och service till personer som är utvecklingsstörda och döva.

Vuxenliv

De flesta som är döva och utvecklingsstörda flyttar efter sin tid på specialskola tillbaka till sin hemort. En grundläggande förutsättning för att personer som är döva och utvecklingsstörda ska kunna leva ett gott liv är stöd från personal som kan teckenspråk och som kan förstå innebörden av det kombinerade funktionshindret döv/utvecklingsstörd. Tillgång till många människor i närheten som använder samma kommunikationssätt är viktigt för att individen själv ska ha friheten att kunna välja sitt umgänge.

Döva äldre

Vi är alla olika, och våra behov varierar. Varje människa har sin högst personliga uppfattning om vad livskvalitet är. Men en sak har vi ändå gemensamt – vårt behov av trygghet – och trygghet innebär också att kunna kommunicera med omvärlden.

Tryggheten kan försvinna och ersättas med oro och ensamhet när vi inte längre klarar allt på egen hand. Att bli äldre och beroende av någon annans hjälp är prövande. Att dessutom vara teckenspråkig, äldre döv eller dövblind begränsar ytterligare möjligheten till en fullvärdig vardag. Livskvalitet är också att vara delaktig och känna samhörighet med nära, kära och alla i ens omgivning. Så betydelsefullt för var och en av oss.

Omgivningen brister i sin förmåga att kommunicera på teckenspråk. Förmodligen är det en av de starkast bidragande faktorerna till att äldre döva och dövblinda inte tar del av den service de har rätt till. Det uppstår då en dubbelsidig kommunikationsbarriär. Dels från omgivningen, men också från de äldre döva och dövblinda själva, som hellre avstår från att söka hjälp i olika livssituationer. Äldre teckenspråkiga blir på detta vis avskurna från information, dialog och delaktighet. Det kan gälla information om möjligheter och rättigheter, dialog med läkare, hemtjänstpersonal eller distriktsjuksköterskan. Det gäller också aktiviteter på servicecentra, föredrag eller andra fritidsaktiviteter. Dubbelsidigheten – bristen på insikt från omgivningen och att de äldre avstår – gör att problemen blir "osynliga" för det offentliga, och olösta för äldre döva och dövblinda.

Ur Tecken för livskvalitet – projektet äldrevägledare för teckenspråkiga, Malmö stad.

På den gamla tiden skola fick många döva barn stanna kvar på skolan långa perioder. Man bodde på skolan med personal som tog hand om dem istället för föräldrar. Men det var inte den nära kontakten mellan elever och personal som vi ofta föreställer oss, utan det handlar om personal och vårdare med stränga regler som kunde liknas vid militären. Detsamma gällde mellan lärare och elever. Auktoritet och dominans från hörande, på den tiden uppmuntrades inte självbestämmande och självtänkande vilket kom att prägla många döva vilket medför att idag är inställningen från äldre döva bland annat att hörande vet bäst och att hörande bestämmer vad som är bäst för mig.

Därför betonas att du som god man/förvaltare för äldre döva ska ha en fullständigt fungerande kommunikation, vilja att lära och förstå äldre dövas bakgrund samt nuvarande situation så förtroende skapas mellan den gode mannen och huvudmannen.

Dövblindhet

Personer som är så gravt syn- och hörselskadade att de båda funktionshindren tillsammans ger stora svårigheter i vardagslivet, betraktas som dövblinda. En dövblind person behöver inte vara helt döv och blind. Många har kvar delar av synen eller hörseln.

Kombinationen av de båda funktionshindren gör tillvaron komplicerad och innebär att den som är dövblind inte kan låta synen kompensera bristen på hörsel, och inte heller låta hörseln kompensera synskadan.

Isolering och brist på information

Dövblindhet är ett kommunikationshandikapp och ett informationshandikapp. Att det är svårt att kommunicera med andra människor när man ser och hör dåligt, är lätt att förstå. Men som seende och hörande kanske man inte omedelbart inser hur mycket information man går miste om när varken hörsel eller syn fungerar bra. Radio och TV har man inte

tillgång till, och inte dagstidningar, annat än i mycket begränsad omfattning. Man ser inte löpsedlar eller reklamaffischer, och hör inte meddelanden på järnvägsstationen till exempel. Man hör inte vad människor runt omkring pratar om, och märker inte vad som händer en bit bort. Bara när man blir direkt tilltalad – och uppmärksammas på att någon talar till en – kan man som hörselskadad kanske höra vad en annan människa säger, och man måste koncentrera sig oerhört. Dövblindheten medför därför ofta en svår isolering.

Antal

Det finns inga säkra siffror på hur många personer med dövblindhet det finns i Sverige. Vår uppskattning är att det finns ungefär 1 300 personer som blivit dövblinda före 65 års ålder. Ungefär 400 av dem har blivit dövblinda innan de utvecklade ett språk, vi kallar den gruppen för dövblindfödda. Dessutom finns ett stort antal personer som blivit dövblinda efter 65 års ålder.

Praktiska konsekvenser

De båda funktionshindren tillsammans gör det totala handikappet svårare. En person med dövblindhet kan inte låta synen kompensera bristen på hörsel, och kan inte heller låta hörseln kompensera synskadan.

Kommunikation och vardaglig social interaktion med omgivningen pågår ständigt för hörande och seende utan att man egentligen i någon större omfattning reagerar på detta. För personer med dövblindhet kan många sådana situationer bereda stora svårigheter och leda till frustration och uppgivenhet. I ett senare skede kan följderna bli till exempel isolering.

Personer med dövblindhet har svårt att få tillgång till nödvändig information. De har inte tillgång till radio och TV. Personer med dövblindhet har bara tillgång till dagstidningar i begränsad omfattning och missar till exempel sådant som löpsedlar och reklamaffischer.

Det är mycket svårt för personer med dövblindhet att orientera sig i miljön. I en känd miljö, såsom hemmet och kanske närmiljön kan man kanske ta sig runt, men i främmande miljöer är det omöjligt att på egen hand orientera sig.

Konsekvenserna av dövblindhet varierar mycket från individ till individ och beroende på när i livet dövblindheten inträffar och om det är synskadan eller hörselskadan som inträffar först.

Situationen för en dövblindfödd är helt annorlunda än för en person som senare i livet förlorar syn och hörsel. Dövblindfödda har ofta andra ytterligare funktionshinder som komplicerar tillvaron ännu mer. Det kan till exempel vara epilepsi, rörelsehinder, utvecklingsstörning eller autism.

Hur lever dövblinda i Sverige?

Som dövblind har man rätt till samhälleligt stöd av olika slag, i likhet med andra funktionshindrade eller andra grupper som behöver hjälp. Det kan vara färdtjänst, riksfärdtjänst, hemtjänst, personlig assistent eller annat stöd enligt LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) och LASS (lagen om assistansersättning). Vidare kan det vara tekniska hjälpmedel, bostadsanpassning, gruppboende, handikappersättning, pension, habilitering, rehabilitering, lönebidrag, arbetshjälpmedel etc.

Hur kan man kommunicera med dövblinda?

Det finns olika sätt att kommunicera med dövblinda: teckenspråk, handalfabet, skrift i handen, tydligt tal, punktskrift eller skrift med stor stil.

Fallbeskrivningar

Fallen nedan är tagna ur verkligheten – fundera gärna över varför situationerna uppstått och hur man ska göra för att förekomma att liknande saker inträffar.

Karin:

Karin är 94 år, dövblind och har bott på institution i hela sitt liv. Personalen som arbetat på hemmet kan teckenspråk så Karin har kunnat kommunicera med dem. Men kommunen har beslutat att inte godkänna hemmet som gruppboendeverksamhet eftersom fastigheten inte följer normen och kraven för sådan verksamhet. Hemmet måste läggas ner, fastigheten skall säljas och de boende flyttas och personalen får söka nya anställningar.

Kommunen erbjuder platser på ett modernt vårdboende inom samma kommun dit Karin och hennes vänner kan flytta. Karins god man beslutar sig för att placera Karin på vårdboendet.

Karin har en vän som har besökt henne under många år märker Karins stora oro när hon flyttat in till det nya moderna boendet. Karin säger att hon inte förstår vad som händer, och varför hon måste flytta. Karin berättar att hon försöker säga det till personalen men hon förstår inte dem och de förstår inte henne. Hon berättar också att hon saknar en kjol och inte kunnat hitta den och att personalen stjal kläder av henne.

Vännen meddelar hennes gode man att Karin är orolig och föreslår att Karin placeras på ett boende där det finns andra döva äldre samt teckenspråkig personal, dock ligger boendet i en helt annan kommun.

Gode mannen delar inte Karins väns uppfattning utan anser att Karin ska bo kvar. Den gode mannen anser även att Karin får den högsta möjliga vård och omsorg av boendets personal. Kommunen har erbjudit personalen kurs i teckenspråk samt att tolktjänsten anlitas vid behov. Gode mannen anser att det är inte bra för Karins hälsa att behöva flytta så långt bort från den miljö hon är van vid.

Dövas Dag:

Tomas, 36 är döv och utvecklingsstörd. Han är aktiv i dövföreningen och har några ansvarsfunktioner där. Han är väldigt omtyckt av sina döva vänner på dövföreningen. Tomas har gått i en skola som är speciellt anpassat för döva utvecklingsstörda, och har vänner kvar som gått i samma skola. De har kontakt genom att Tomas reser till sina vänner ibland och hans vänner reser och besöker honom. Han har en god man som sköter hans ekonomi.

Tomas hör genom sina vänner att det skall anordnas Dövas Dag nära hans hemort och vill så gärna vara med. Han kontaktar sin god man och ber denne göra en anmälan och inbetalning till Dövas Dag bankett. Gode mannen känner inte till Dövas Dag och har aldrig hört talas om det. Gode mannen tycker även att bankettenavgiften är alltför hög och avråder Tomas att vara med. Tomas blir ledsen och arg och berättar för sina vänner

på dövföreningen att han inte får vara med för att banketten är för dyr enligt gode mannen.

Vännerna på dövföreningen ber honom återgå till gode mannen och förklara att Dövas Dag är en speciell dag för döva. Det kommer döva från hela Sverige och däribland finns Tomas vänner. Tomas får med sig en inbetalningskort och program att visa upp för God man. Då ändrar god man sig och ger Tomas kontanter att betala direkt till dövföreningen.

Käll- och litteraturförteckning

Lena Göransson, Sven-Erik Malmström *Döva i Skåne: från projekt till regionalt resursteam för döva* Lund: Hörsel och dövenheten, St Lars, 2002

Föreningen Sveriges dövblinda (utgivare), *Om dövblinda*, Enskede: Fören. Sveriges dövblinda, 2004

Göransson, Sara och Westholm, Göran, *Nästan allt om döva*, Örebro: SIH läromedel, 1995 (1996)

Stockholms dövas förening (medarbetare), *Som en syskonkedja: ur Stockholms dövas förenings mer än 125-åriga historia*, Stockholm: Fören., 1995

Eriksson, Per, *Dövas historia* Örebro: SIH Läromedel, 1999

Hemsidor

www.sdrf.se	Sveriges Dövas Riksförbund
www.rfs.se	Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare
www.godmanskap.se	Info om godmansfrågor
www.fsdb.org	Föreningen Sveriges Dövblinda
www.vastanviksfhs.se	Västanviks Folkhögskola
www.mogard.se	Mo Gård folkhögskola/Resurscenter
www.riksteatern.se/tystteater	Riksteatern Tyst Teater
www.bildtelefoni.net	Bildtelefonförmedlingstjänst
www.texttelefoni.se	Texttelefonförmedlingstjänst
www.fub.se	Föreningen Utvecklingsstörda barn och ungdomar
www.stockholmsdf.se	Stockholms Dövas Förening

